

T É M A:

ROZTOKY

Vypracoval/a:

Třída:

Spolupracoval/a:

Datum:

NÁPLŇ PRÁCE:

STANOVENÍ KŘIVKY ROZPUSTNOSTI DUSIČNANU DRASELNÉHO

ANOTACE:

V této laboratorní práci žáci experimentálně stanoví křivky rozpustnosti KNO_3 . Zjištěné údaje o rozpustnosti přepočítají v gramech na 100 g vody a zaznamenají do tabulky. Z údajů uvedených v tabulce pak sestaví grafy závislosti rozpustnosti obou látek na teplotě (MS Excel). Grafy porovnají a ověří, zda experimentálně získané hodnoty jsou srovnatelné s tabulkovými.

TEORIE:

Roztoky jsou **homogenní směsi dvou nebo více látek, které vznikají rozpouštěním určité složky (rozpuštěná látka) ve druhé (rozpuštědlo)**. Částice látek tvořících roztok (atomy, molekuly, ionty) jsou dokonale rozptýleny a vzájemně nereagují. Rozpuštědlo obvykle převládá nad rozpouštěnou látkou, tedy je v nadbytku.

Nejvýznamnějším rozpouštědlem je voda. Kromě vody se jako rozpouštědla užívají např. ethanol, benzín, aceton. Některé látky se vzájemně mísí neomezeně, můžeme tedy hovořit o **dokonalé** (neomezené) **vzájemné rozpustnosti** (např. voda a ethanol). Může však docházet také k tomu, že látky se mísí pouze omezeně, tzv. **omezená rozpustnost** látek, popřípadě se některé látky nemísí vůbec, jedná se o vzájemnou **nerozpustnost** látek (např. voda a olej).

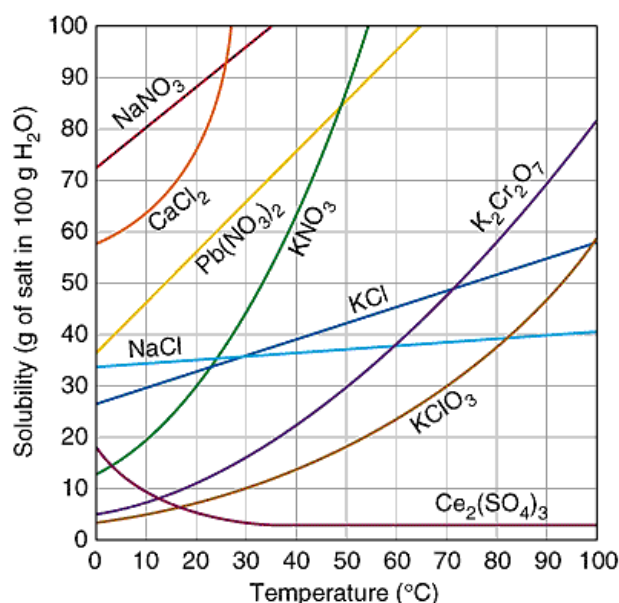
K vyjádření rozpouštěcí schopnosti byl zaveden pojem **rozpustnost**. Udává **maximální množství rozpuštěné látky (v gramech), které se rozpustí při určité teplotě a tlaku ve 100 gramech rozpouštědla na nasycený roztok** nebo udává **hmotnost rozpuštěné látky (v gramech), která je obsažena ve 100 gramech nasyceného roztoku**.

V **nasyceném roztoku** se při dané teplotě již další množství rozpuštěné látky nerozpustí. Zárukou nasycenosti je nerozpuštěný zbytek látky na dně nádoby. Poklesem teploty dochází obvykle po určité době k vylučování rozpuštěné látky a naopak zvyšováním teploty k jejímu dalšímu rozpouštění. Nejčastěji se nasycené roztoky užívají při dělení a čištění látek krystalizací.

Pokud je možno v roztoku při dané teplotě a tlaku rozpouštěnou látku dále rozpouštět, jedná se o **roztok nenasyčený**.

Rozpustnost látek je různá. Závisí na **rozpuštěné látce**, na **druhu rozpouštědla**, na **přítomnosti dalších látek v roztoku**, na **teplotě** a u plynů i na **tlaku**.

Závislost rozpustnosti látek na teplotě je pro různé látky rozdílná. Pro většinu látek s rostoucí teplotou značně stoupá, u některých látek je vzestup jen velmi pozvolný a pro některé látky rozpustnost s rostoucí teplotou klesá. Hodnoty rozpustnosti nejdůležitějších chemických látek jsou uvedeny v chemických tabulkách. Závislost rozpustnosti chemických látek na teplotě se znázorňuje křivkami rozpustnosti. Křivka rozpustnosti je charakteristická pro určitou látku a daná látka se dá podle křivky identifikovat.

Obrázek 1: Křivky rozpustnosti některých solí

PŘÍPRAVA:

1. Zopakujte si učivo: roztoky, rozpustnost látek, křivka rozpustnosti.
2. V laboratoři budete dále potřebovat: MFCH tabulky, plášť.

ÚKOL Č. 1:

1. Určete teplotu, při které vznikne nasycený roztok 10 g KNO_3 rozpuštěného postupně v 10 ml, 12 ml, 14 ml, 16 ml, 18 ml a 20 ml H_2O . Naměřené teploty zaznamenejte do tabulky.
2. V programu MS Excel vytvořte tabulku, ve které zaznamenáte hodnoty rozpuštěného množství KNO_3 přepočítané na 100 g rozpouštědla při naměřených teplotách.
3. Z údajů uvedených v tabulce sestrojte v programu MS Excel experimentální křivku rozpustnosti KNO_3 a do stejného obrázku sestrojte druhou křivku podle tabulkových hodnot (MFCH tabulky nebo internetové zdroje). Zdůvodněte případné odchylky.

POMŮCKY:

Trojnožka, síťka, kádinka 500 ml, široká zkumavka (průměr 30 mm, délka 160 mm), skleněná tyčinka, kahan, teploměr, stojan, křížová svorka 2x, držák 2x, laboratorní lžička, odměrný válec 10 ml, pipeta, laboratorní váhy.

MATERIÁL:

Voda, dusičnan draselný.

POSTUP:

1. Na trojnožku se sítkou umístěte kádinku na 500 ml s vodou.
2. Do stojanu upevněte suchou širokou zkumavku a umístěte ji do vodní lázně.
3. Do zkumavky odvažte 10 g KNO_3 a přidejte 10 ml destilované vody.
4. Do stojanu upevněte teploměr 0–100 °C tak, aby byl ponořen do roztoku dusičnanu draselného ve zkumavce a nedotýkal se stěny zkumavky.
5. Vodní lázeň zahřívejte za stálého míchání roztoku ve zkumavce až do okamžiku, kdy se dusičnan draselný rozpustí (míchejte opatrně, aby nedošlo k poškození teploměru). Poté zahřejte lázeň na teplotu o 3–5 °C vyšší, zkumavku vysuňte nad lázeň a nechte ji ochlazovat.
6. Teplotu, při níž se začnou vylučovat krystalky, zaznamenejte. Zkumavku ochlaďte a pokus 3x opakujte.
7. Jako teplotu rozpustnosti uveďte do tabulky průměr tří teplot, které jste naměřili.
8. Stejná měření proveďte po přidavcích 2 ml vody. Postupně tak získáte výsledky pro množství 10 ml, 12 ml, 14 ml, 16 ml, 18 ml a 20 ml H_2O .
9. Koncentraci roztoků přepočítejte na rozpustnost v gramech dusičnanu draselného na 100 g vody.
10. Naměřené výsledky zaznamenejte do tabulky.
11. Z údajů uvedených v tabulce sestrojte v programu MS Excel experimentální křivku rozpustnosti KNO_3 a do stejného obrázku sestrojte druhou křivku podle tabulkových hodnot. Zdůvodněte případné odchylky.

Obrázek 2: Aparatura

VYPRACOVÁNÍ:

hmotnost KNO ₃ (g)	objem H ₂ O (ml)	teplota krystalizace (°C)	rozpustnost KNO ₃ (g/100 g H ₂ O)
10	12		
10	14		
10	16		
10	18		
10	20		

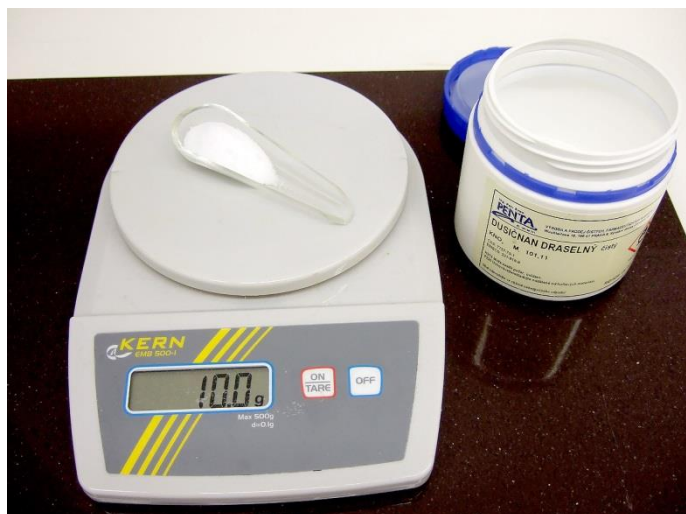
Tabulka 1: Naměřené teploty krystalizace a rozpustnost KNO₃

Teplota (°C)	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
Tabulkové hodnoty rozpustnosti KNO ₃ (g/100 g H ₂ O)											

Tabulka 2: Tabulkové hodnoty rozpustnosti KNO₃

GRAF:

FOTODOKUMENTACE:

Obrázek 3: Navažování dusičnanu draselného

Obrázek 4: Aparatura

Obrázek 5: Přesycený roztok KNO_3

Obrázek 6: Nenasycený roztok KNO_3

Obrázek 7: Ochlazování nenasyceného roztoku KNO_3

Obrázek 8: Vznik nasyceného roztoku KNO_3 , tvorba krystalků

Obrázek 9: Urychlení ochlazování mezi jednotlivými měřeními

ZÁVĚR:

SHRNUTÍ:

1. Definujte dvěma způsoby pojem rozpustnosti látek.
2. Uveďte, jaký je rozdíl mezi nasyceným a nenasyceným roztokem?
3. Rozpustnost modré skalice při 20 °C je 20,8 gramů ve 100 g vody. Máme tři různé roztoky skalice modré, které při 20 °C obsahují:
  - a) 21 g ve 100 g vody,
  - b) 10,4 g v 50 g vody,
  - c) 40 g ve 200 g vody.

Uveďte, o jaké roztoky se jedná (nenasycený, nasycený, přesycený). Svá tvrzení zdůvodněte.

4. Rozpustnost dusičnanu draselného KNO_3 je při 20 °C 31,87 g na 100 g vody. Vyjádřete rozpustnost uvedené sloučeniny v gramech na 100 g nasyceného roztoku.

5. Rozpustnost dusičnanu draselného KNO_3 je při 70 °C 58,0 g na 100 g nasyceného roztoku. Vyjádřete rozpustnost uvedené sloučeniny v gramech na 100 g vody.

6. Rozpustnost dusičnanu draselného KNO_3 je při 20 °C 31,87 g na 100 g vody a při 100 °C je 242,39 g na 100 g vody. Kolik gramů KNO_3 se vyloučí při ochlazení 200 g nasyceného roztoku z teploty 100 °C na 20 °C?

SEZNAM ZDROJŮ:

- [01] POŠTA A., FIKAR J., HEMER I., LIŠKA J. Laboratorní technika a bezpečnost práce pro SPŠCH. SNTL, Praha 1981
- [02] *Gymnázium Svitavy. Stanovení křivky rozpustnosti dusičnanu draselného* [online]. c2011 [citováno 26. 06. 2013]. Dostupný z WWW: < <http://www.gy.svitavy.cz/kabinety/kabinet-chemie/ke-stazeni/zdroje-pro-studenty/stanoveni-krivky-rozpustnosti-svp> >
- [03] Obrázky 2–9, archiv autora.
- [04] *Online Introductory Chemistry: Solubility* [online]. c2005 [citováno 26. 06. 2013]. Obrázek 1 dostupný z WWW: < <http://www.800mainstreet.com/9/0009-004-solub.html> >

METODICKÝ LIST

Název školy	Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Zlín
Autor	Mgr. Lubomír Sedláček, Ph.D.
Vzdělávací oblast	Člověk a příroda
Vzdělávací obor	Chemie
Tematický okruh	Roztoky. Závislost rozpustnosti látek na teplotě
Druh učebního materiálu	Laboratorní cvičení – žák
Cílová skupina	Žák, 16 – 17 let
Anotace	Pracovní list určen do výuky žákům - podklad pro laboratorní cvičení z chemie. Informace žák čerpá z vlastních poznámek, odborné literatury a internetu. Náplň: roztoky, rozpustnost látek, křivka rozpustnosti.